

Willem van Oranje (1533-1584)

Willem van Oranje werd op 25 april 1533 geboren te Dillenburg als zoon van Willem van Nassau (de Rijke) en Juliana van Stolberg. Hij heet Oranje omdat hij in 1544 van zijn neef René van Chalon o.m. het prinsdom Oranje erfde. Om hem aan zijn lutherse omgeving te onttrekken liet Karei V hem naar zijn hof in Brussel halen, waar hij in 1551 trouwde met Anna van Egmond en Buren (overleden in 1558). Door dit huwelijk werd Willem van Oranje een der rijkste vorsten van de Nederlanden. In 1555 werd hij door Filips II benoemd tot lid van de Raad van State en Vliesridder. Bij het vertrek van de koning naar Spanje (1559) werd Willem aangesteld tot stadhouder van Holland, Zeeland en Utrecht. Hij verzette zich tegen de centraliserende plannen van Filips II, omdat hem naar middeleeuws ideaal een Nederlandse regering van de adel voor ogen stond, steunend op de oude privileges en onder het oppergezag van de koning. Daartoe organiseerde hij in 1562 de Ligue van de hoge adel, die wel het vertrek van Granvelle wist te bewerkstelligen, maar niet de regering in handen kreeg.

Tekenend voor de persoon van Willem van Oranje in deze tijd is de rede die hij op 31 december 1564 in de Raad van State hield en waarin hij verklaarde goed rooms-katholiek te zijn, maar zich kante tegen geloofsvervolgning en opkwam voor gewetensvrijheid. In 1565 bundelden zich de oppositionele krachten van de lage adel in het Verbond der edelen. De Beeldenstorm die mede hiervan het gevolg was, werd door Oranje scherp veroordeeld zowel om het gebeuren zelf, alsook omdat een volksregering het einde zou betekenen van de door hem voorgestane adelsheerschappij. Overigens bracht deze Beeldenstorm de ontwikkelingen in de Nederlanden wel in een stroomversnelling. Alva kwam (1567) en Oranje week uit naar de Dillenburg. Zijn bezittingen in de Nederlanden werden verbeurd verklaard en zijn zoon, Filips Willem, die studeerde aan de universiteit van Leuven, werd opgelicht en naar Spanje gevoerd. Hij zou zijn vader nooit terug zien. In 1568 ondernam de Prins een poging de Spanjaarden uit de Nederlanden te verdrijven. Het werd een jammerlijke mislukking en 's Prinsen broer, Adolf van Nassau, sneuvelde bij Heiligerlee (23 mei 1568). De jaren 1568/69 vormen een dieptepunt in Oranje's leven. Verslagen door zijn vijanden, verlaten door het merendeel van zijn aanhangers, gekweld door schuldeisers (hij had in 1568 zelfs zijn meubelen en tafelsilver moeten verkopen om de soldaten te kunnen betalen), werd zijn privéleven vergald door de ontrouw van de hysterische Anna van Saksen, zijn tweede vrouw, met wie hij in 1561 was gehuwd. Het jaar 1570 betekende een keerpunt, omdat toen vanuit Holland een beroep op hem werd gedaan. Wel mislukte een in dat jaar beraamde inval, maar de inneming van Brielle door de watergeuzen (1 april 1572) deed de

kansen keren. Een aantal steden in Holland en Zeeland verklaarde zich voor de Prins, ook Delft. In november 1572 keerde Oranje voorgoed terug naar Holland en vestigde zich in Delft, waar hij met enkele onderbrekingen tot zijn dood zou blijven wonen. Hier sloot hij zich ook in het laatst van 1573 aan bij de Calvinisten. Toch was de tijd nog somber genoeg. Nog in 1572 hield Don Frederik zijn beruchte wraaktocht, waarbij Mechelen, Zutphen en Naarden werden uitgemoord, en in juli 1573 viel Haarlem. Wel werden de Spanjaarden voor Alkmaar teruggedrongen en wel werd de Spaanse vloot op de Zuiderzee verslagen, maar Valdez sloeg het beleg om Leiden. En de val van Leiden zou het einde van de opstand betekenen. Wel moesten de Spanjaarden dit beleg onderbreken om een leger, dat door 's Prinsen broers Hendrik en Lodewijk van Nassau aan de grens was samengetrokken, tegemoet te trekken, maar dat leger werd op de Mokerheide verslagen. De beide aanvoerders sneuvelden. En het beleg van Leiden werd hervat. Op 3 oktober 1574 gelukte het Leiden te ontzetten. Niet lang daarna stierf de Spaanse landvoogd Reguesens. De daarop volgende muiterij van de Spaanse troepen (Spaanse Furie), die in lang geen betaling hadden ontvangen, leidde ten slotte tot de Pacificatie van Gent (1576), waarbij Oranje's ideaal: samengaan van alle Nederlandse gewesten in de strijd tegen Spanje en verdraagzaamheid op godsdienstig terrein, bereikt bleek.

Ook 's Prinsen persoonlijke omstandigheden waren verbeterd. In 1574 was zijn huwelijk met Anna van Saksen ontbonden en in 1575 was hij getrouwd met Charlotte van Bourbon. Helaas duurde het samengaan van de Nederlandse gewesten niet lang. In 1579 gingen Noord en Zuid uiteen (Unie van Atrecht - Unie van Utrecht). Door Filips II in 1580 in de ban gedaan, antwoordde Willem met de bekende Apologie en de Staten met de Akte van Verlatinghe (1581), waarmee Filips II niet meer als Heer werd erkend. Een aanslag op het leven van de Prins te Antwerpen door Jean Jaureguy (1582) mislukte, maar kostte wel het leven aan 's Prinsen gemalin. Oranje hertrouwde in 1583 met Louise de Coligny. Hij vestigde zich daarop voorgoed in Delft.

De Staten van Holland en Zeeland hadden het plan hem de soevereiniteit aan te bieden maar voor het zover was, werd de Prins door Balthazar Gérard vermoord (10 juli 1584).

's Prinsen lichaam werd begraven in de Nieuwe Kerk te Delft, want Breda, waar zich het familiegraf van Nassau-Breda bevond, was in Spaanse handen.

Voorlopig werd volstaan met een heel eenvoudig grafteken binnen het met zwart laken behangen koor. Maar omstreeks 1610, toen de omstandigheden voor de Republiek heel wat gunstiger waren, besloten de Staten-Generaal tot het doen oprichten van "een Tombe ofte begraefenisplaets" de Vader des Vaderlands waardig. Het ontwerp van Hendrick de Keyser werd goedgekeurd en deze begon in 1614 met de uitvoering. De Keyser overleed in 1621, maar zijn zoon voltooide het kunstwerk (1623).

Lit.:

- R. van Roosbroeck, *Willem de Zwijger, graaf van Nassau, Prins van Oranje*, 's-Gravenhage/Antwerpen 1974.
- A.A. van Schelven, *Willem van Oranje*. Haarlem 1933.
- C.D. Goudappel, E.J. Marico, H.K. Nagtegaal en D. Wijbenga. *Genealogische en Historische Encyclopedie van Delft*, deel I (1984), blz. 292, 293, 294.

Afbeelding:

- Collectie Museum Het Prinsenhof, inv. nr. PDS 68a.